

ВІДГУК

офіційного опонента на дисертаційну роботу

Макєєва Олександра Олексійовича

на тему: «Управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу», подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)

1. Актуальність теми дослідження

Підприємство представляє собою відкриту систему перетворення входів на виходи із відповідною функцією, закладеною при її проектуванні. Цілями функціонування системи є досягнення бажаних рівнів ключових індикаторів, до яких традиційно відносять прибуток, рівень рентабельності, фінансову стійкість, частку ринку тощо. Входами системи переважно виступають ресурси, сукупність і взаємодія яких розглядається в рамках економічної науки як ресурсний потенціал. Для суб'єктів аграрного бізнесу дослідження ресурсного потенціалу є однією із найважливіших предметних сфер, адже стан природних ресурсів і рівень кваліфікації кадрів впливає на якість готової продукції якнайбільше. Незважаючи на активне впровадження інновацій за поділом видів економічної діяльності за технологічними секторами відповідно методики ОЕСР, сільське господарство відноситься до низькотехнологічного сектору із часткою 0,27% витрат на дослідження і розробки в структурі доданої вартості. Це також підтверджує особливу роль ресурсів за кількісними і якісними характеристиками у забезпеченні належного рівня конкурентоспроможності продукції підприємства в цілому.

З огляду на експортну орієнтованість вітчизняного аграрного сектору обґрунтування стратегії використання ресурсного потенціалу потребує врахування як національних, так і міжнародних трендів змін в кон'юктурі ринків для забезпечення найвищого рівня ефективності його використання. Це вимагає поглиблення та розширення існуючого науково-методичного і прикладного інструментарію управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу. Згадане обумовлює актуальність наукових пошуків в цьому напрямку.

Актуальність роботи підтверджується і тим, що основою дослідження автора є відомі та сучасні наукові підходи закордонних і вітчизняних науковців, ідеї яких формують науковий фундамент сучасної теорії управління, формування ресурсного потенціалу підприємства та їх

практичних аспектів.

Слід також відмітити, що наукова значущість та актуальність дисертаційної роботи Макеева Олександра Олексійовича також підтверджується її безпосереднім зв'язком з планом і тематикою науково-дослідних робіт Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка згідно з темами «Механізми підвищення конкурентоспроможності, розвитку економічного та виробничо-технологічного потенціалу суб'єктів агропромислового виробництва» (номер державної реєстрації 0116U003477, 2016-2020 рр.) та «Системи управління конкурентоспроможністю аграрної продукції в умовах глобалізації аграрних ринків» (номер державної реєстрації 0119U001387, 2019-2021 рр.), де автором запропоновано механізм управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу, здійснено оцінювання рівня ефективності використання ресурсного потенціалу на досліджуваних сільськогосподарських підприємствах, надано методичний підхід обґрунтування вибору стратегії управління ресурсним потенціалом.

З огляду на вищесказане, дисертаційна робота Макеева Олександра Олексійовича, що відображає широкий спектр сучасних напрямів і підходів до удосконалення наукового базису та методичного інструментарію управління ресурсним потенціалом підприємств аграрного бізнесу, є своєчасною та актуальною.

2. Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій.

Наукові положення, висновки та рекомендації, викладені в дисертаційній роботі, є обґрунтованими та достовірними. Обґрунтованість наукових положень, викладених у дисертації, базується на опрацюванні та узагальненні автором наукових підходів, викладених в роботах широкого кола вчених – представників різних наукових шкіл, зокрема, розглядаються питання управління ресурсним потенціалом, оцінювання рівня ефективності використання ресурсного потенціалу, механізмів і систем управління ресурсами суб'єктів аграрного бізнесу, стратегічного управління, розробки стратегії управління ресурсним потенціалом, проектного менеджменту.

Про належний рівень обґрунтованості й достовірності отриманих результатів свідчать також інші складові інформаційної бази дослідження – це положення законодавчих та нормативних актів України, статистичні дані та аналітичні матеріали Державної служби статистики України, органів статистики Харківської області; відкриті аналітичні та статистичні матеріали

щодо діяльності підприємств аграрного бізнесу, результати власних досліджень.

Структура та зміст дисертаційної роботи, логіка розгляду питань, авторські узагальнення та цитування першоджерел свідчать про достатню обізнаність дисертанта, як з положеннями класичних теорій, так й з сучасними розробками, що стосуються теми дисертації, та про його вміння професійно використовувати їх задля аргументації при вирішенні завдань дослідження. Мету дослідження досягнуто, завдання виконані у повному обсязі. Запропоновані висновки і рекомендації випливають із положень дисертаційної роботи. Дисертація має логічну структурну побудову, а її зміст повною мірою розкриває заявлену тему дослідження.

Підтверджує достатню обґрунтованість та достовірність положень наукової новизни дисертаційної роботи, висновків і рекомендацій сукупність традиційних і сучасних методів дослідження, використання інструментів економіко-математичного моделювання, програмного забезпечення STATISTICA 10 та MS Excel. Зокрема, використано наступні методи дослідження: діалектичного – для обґрунтування та узагальнення підходів визначення змісту ресурсного потенціалу; теоретичного узагальнення, аналізу та синтезу – для визначення парадигмальних змін вектору економічного розвитку для суб'єктів аграрного бізнесу; декомпозиції – для побудови механізму управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу; таксономічного аналізу – для розрахунку інтегральних коефіцієнтів оцінювання рівня ефективності використання ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу; методу аналізу ієрархій – для обґрунтування вибору типу стратегії управління ресурсним потенціалом на основі множини критеріїв; кореляційно-регресійного аналізу – для встановлення міри впливу використання множини ресурсів на рівень продуктивності окремих сільськогосподарських культур; методу формалізації – для побудови структури зовнішнього середовища суб'єктів аграрного бізнесу.

Достовірність та об'єктивність результатів і пропозицій підтверджує апробація її результатів дослідження на науково-практичних конференціях.

Таким чином, дисертація є завершеною науково-дослідною роботою із логічною, цілісною композицією, науковим стилістичним наповненням та авторською манерою викладення матеріалу, а отримані результати дисертаційної роботи, сформульовані висновки та рекомендації є науково обґрунтованими.

3. Новизна наукових положень, висновків та рекомендацій, сформульованих в дисертації

Розв'язання поставлених у дисертації завдань у сукупності дозволило автору розробити теоретико-методичне підґрунтя, інструментарій та рекомендації щодо удосконалення управління ресурсним потенціалом, здатні підвищити результативність діяльності підприємств агробізнесу, які повністю відповідають меті дослідження.

До найбільш значущих положень наукової новизни, що отримані за результатами самостійно проведеного дослідження Макєєвим О.О. та які відображені в авторських публікаціях та у тексті дисертації, належать такі:

розроблений механізм управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу, структура якого включає взаємодію різних блоків: функціонального, інструментального і методологічного. В межах функціонального блоку запропоновано реалізацію функцій планування, організації, мотивації, контролю, аналізу та регулювання на стратегічному, тактичному і оперативному рівні відносно множини ресурсів суб'єктів аграрного бізнесу: природних, трудових, фінансових, технічних, технологічних, управлінських і науково-інноваційних. Інструментальний блок передбачає реалізацію заходів вдосконалення та інтеграційних заходів по відношенню до ключових компонентів внутрішнього середовища суб'єктів аграрного бізнесу: ієрархії, структури, процесів та культури. Структуру методологічного блоку автор представив як взаємодію принципів, методів, цілей і стратегій (с. 42-60 дисертації). Відображено у публікаціях за списком автореферату: № 4;

визначення складу структури зовнішнього середовища функціонування суб'єктів аграрного бізнесу, враховуючи положення концепції управління ланцюгами створення доданої вартості. Автором розглянуті попередні види діяльності для суб'єктів аграрного бізнесу (сільськогосподарське машинобудування, хімічна промисловість і біохімія), послідувачі види діяльності (харчова та легка промисловість), зв'язки між елементами ланцюга постачання аграрної продукції, які забезпечуються логістично-інфраструктурним блоком, що об'єднує транспортну галузь, індустрії зберігання, торгівлі, галузі освіти та науки. Також автором уточнені фактори-детермінанти зовнішнього середовища суб'єктів аграрного бізнесу, об'єднані в групи економічних, політичних, міжнародних і технічних, аналіз яких дозволив встановити їх вплив на формування та використання ресурсного

потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу (с. 82-86 дисертації). Відображено у публікаціях за списком автореферату: № 7, 10;

оригінальний методичний підхід до оцінювання рівня ефективності використання ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу, який ґрунтується на визначенні інтегральних коефіцієнтів за двома множинами показників: продуктивності спожитих ресурсів і прибутковості застосованих ресурсів, розрахованих на основі використання таксономічного аналізу, апробований на досліджуваних підприємствах, що дозволило дисертанту визначити частку суб'єктів господарювання із відповідним якісним рівнем ефективності використання ресурсного потенціалу шляхом формування матриці їх розміщення (с. 102-111 дисертації). Відображено у публікації за списком автореферату № 3;

методичне забезпечення вибору технологічного режиму використання ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу в галузі рослинництва у продуктовому розрізі, яке передбачає аналіз використання питомих витрат ресурсів (матеріальних витрат, амортизаційних відрахувань, витрат на оплату праці, вартості оплати землі і загальновиробничих витрат на 1 га площі) та їх вплив на обсяг реалізованої продукції з 1 га, що дозволило встановити причинно-наслідкові зв'язки і визначити вирішальну роль типів витрат в забезпеченні належного рівня урожайності (с. 112-132 дисертації). Відображено у публікаціях за списком автореферату: № 6, 9;

тлумачення сутності ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу, яке об'єднує всі фактичні та можливі то залучення ресурси, необхідні суб'єкту господарювання для нормального функціонування з виокремленням об'єктної або матеріальної складової і суб'єктної або нематеріальної. Розглянуті особливості розуміння ресурсного потенціалу в розрізі розміщення виробництва за територіальним принципом наявності природних ресурсів і рівня розвитку сільських територій. Довівши пріоритет накопичення нематеріальних ресурсів і організаційних здібностей над матеріальними, визначено еколого-соціальний характер формування ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу для забезпечення досягнення стратегічних цілей діяльності сільськогосподарських товаровиробників шляхом найкращого поєднання існуючих ресурсів на засадах політики ресурсозбереження в межах концепції сталого та інклюзивного розвитку сільських територій (с. 23-41 дисертації). Відображено у публікації за списком автореферату № 1;

обґрунтування стратегії подовження внутрішньогосподарського ланцюгах доданої вартості шляхом реалізації стратегії формування вертикально інтегрованих структур, позитивний ефект функціонування яких реалізується в усуненні цінових диспропорції між сферами доведення аграрної продукції до кінцевого споживача, гармонізації руху матеріального потоку в рамках логістичних процесів – від забезпечення виробництва предметами і засобами праці до оптимізації каналів збуту готової продукції в результаті включення відповідних складових у структуру виробничого процесу (с. 135-153 дисертації). Відображено у публікації за списком автореферату № 2;

процедура вибору стратегії управління ресурсним потенціалом із розробленої їх множини (лідерства за витратами; обслуговування нішових ринків; диференціації на локальних ринках; горизонтальної кооперації; диверсифікованого виробництва; вертикальної інтеграції) з використанням критеріїв (рівень сприятливості впливу глобалізаційних трендів, чинників зовнішнього середовища, міри впливу ризиків і розрахованих значень коефіцієнтів використання ресурсного потенціалу за продуктивністю спожитих ресурсів і прибутковістю застосованих), ґрунтуючись на інструментарії методу аналізу ієрархії, який дозволяє враховувати пріоритетність критеріїв у порівнянні один з одним та пріоритетність стратегій за кожним критерієм (с. 154-172 дисертації). Відображено у публікації за списком автореферату № 5;

методичне забезпечення впровадження агроінновацій у діяльність суб'єктів аграрного бізнесу на основі імплементації інструментарію проектного підходу, що об'єднує попереднє оцінювання доцільності вкладення інвестиції в сукупність заходів вдосконалення управління ресурсним потенціалом, розподіл відповідальності між підрозділами за впровадження інновацій, узгодження інтересів зацікавлених сторін на основі їх внеску в реалізацію проектів, враховуючи інтереси сільських громад, уточнення функцій, прав, обов'язків і відповідальності між структурними одиницями, спрощення процесів управління ризиками та формування бюджету (с. 173-190 дисертації). Відображено у публікації за списком автореферату № 8.

Достатня наукова обґрунтованість та об'єктивність положень, що виносяться на публічний захист дисертації, не викликають сумніву. Вони свідчать про отримання автором нових знань, які формують науковий базис та методичний інструментарій управління формуванням ресурсного потенціалу.

6. Теоретичне та практичне значення результатів дисертаційної роботи.

Наукова і практична цінність отриманих Макєєвим О.О. результатів полягає у розробленні науково-обґрунтованих, методично-завершених рекомендацій щодо управління ресурсним потенціалом підприємств аграрного бізнесу, що здатні підвищити результативність їх функціонування.

Теоретичне значення одержаних результатів роботи полягає у тому, що вирішено наукове завдання з удосконалення науково-методичного базису та інструментарію управління ресурсним потенціалом, що підвищує ефективність управління суб'єктами аграрного бізнесу.

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що теоретичні та методичні положення дисертаційної роботи доведено до рівня конкретних методичних рекомендацій щодо впровадження механізмів і систем вдосконалення управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу. На рівні підприємств знайшли своє впровадження такі пропозиції дисертанта: щодо впровадження агроінновацій на основі використання інструментарію проектного підходу з врахуванням потреб розвитку сільських територій у практичну діяльність Департаменту агропромислового розвитку Харківської обласної державної адміністрації (довідка № 03-05-07/162 від 11.02.2020 р.); щодо обґрунтування процедури вибору стратегії управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу у практичну діяльність ТОВ «Агрофірма імені Гагаріна» Зміївського району Харківської області (довідка № 123 від 23.03.2020 р.); щодо вдосконалення технологічного режиму використання ресурсного потенціалу у сфері рослинництва у практичну діяльність ТОВ «Відродження» Харківського району Харківської області (довідка № 018 від 17.01.2020 р.),

Окремі наукові результати використано в навчальному процесі Харківського національного технічного університету сільського господарства імені Петра Василенка при викладанні дисциплін: «Менеджмент», «Організація праці менеджера», «Проектний аналіз», «Інфраструктура аграрного ринку», «Управління логістичними процесами підприємств» (довідка № 05-106 від 18.03.2020 р.).

5. Повнота викладення основних результатів в опублікованих наукових працях.

Основні положення дисертаційної роботи Макєєва Олександра Олексійовича достатньо висвітлені в опублікованих за темою дисертації: 10

політичній економії, починаючи з класичної школи економічної думки (XVIII ст.). і основні відмінності поглядів лежать не в сфері доведення її принципової доцільності для окремого суб'єкта господарювання. Цікавим тут стало б визначення межі, до якої підприємство отримує ефект від масштабу, а національна економіка стимулює для розвитку.

3. Напрямки диверсифікації діяльності агрохолдингів, що на 2020 р. посіли місце в Топ-10 латифундистів України (табл. 3.7 с. 143-144 дисертації), включили всі сегменти ланцюга доданої вартості аграрної продукції, а також сферу НДДКР. В подальших дослідженнях автор звертає увагу на наявність протиріччя між рівнем кваліфікації персоналу і вимогами наукоємного виробництва (с. 145-146 дисертації). Виникає питання, чи не доцільним було б дослідити реалізацію освітніх програм в рамках діяльності великих агрохолдингів. У відкритих джерелах інформації основні з них звітують про їх наявність. Однак, автор не приділив цьому достатньої уваги.

4. Враховуючи, що процеси глобалізації на світовому ринку суттєво вплинули на існуючий порядок ведення господарської діяльності суб'єктів агробізнесу, про що у своїй роботі справедливо наголошує автор, доцільно було б розкрити питання формування, використання та відновлення ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу не лише у вітчизняній, а й у закордонній практиці. Це б сприяло розширенню та уніфікації запропонованих автором рекомендацій в рамках дослідження. Також доцільно відзначити у роботі, чи можливе застосування отриманих результатів не лише у діяльності вітчизняних підприємств.

5. Незважаючи на ґрунтовність огляду існуючих підходів до оцінювання рівня ефективності використання ресурсного потенціалу суб'єктів аграрного бізнесу (с. 97-106 дисертації), недостатньо обґрунтовано вичерпність і достатність запропонованих показників продуктивності спожитих ресурсів і прибутковості застосованих ресурсів (рис. 2.4 с. 107 дисертації), включених до авторського методичного підходу.

6. При обґрунтуванні методичного підходу до визначення стратегії управління ресурсним потенціалом автор пропонує використовувати аналіз чинників опосередкованого впливу зовнішнього середовища і аналіз профілю середовища в рамках глобалізаційних трендів (рис. 3.3. с. 166 дисертації). Ці два підходи до аналізу зовнішнього середовища є взаємопов'язаними, що вимагає уточнення доцільності використання їх одночасно в рамках одного методичного підходу.

7. В структурі механізму (рис. 1.6 с. 51 дисертації) управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу в рамках функціонального блоку представлені типи ресурсів потенціалу, на які направлені запропоновані функції управління. В подальшому дослідження автор не надає поглиблених рекомендацій щодо управління структурою ресурсного потенціалу з позиції виділених компонентів.

Зауважимо, що визначені рекомендації та дискусійні положення не применшують високий науково-теоретичний та прикладний рівень проведеного дисертантом дослідження.

8. Загальна оцінка дисертації та її відповідність встановленим вимогам Міністерства освіти і науки України.

Дисертація Макєєва Олександра Олексійовича на тему «Управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу», подана на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) є самостійним, логічним, цілісним, завершеним науковим дослідженням у межах поставлених завдань. Представлені в роботі наукові положення та результати є авторським розв'язанням наукового завдання обґрунтування теоретико-методичних і прикладних засад формування та впровадження механізмів, систем та інструментів управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу.

Логіко-структурна побудова дисертації демонструє володіння автором методологією економічного дослідження, забезпечує доступність сприйняття викладеного матеріалу. Наукові результати дисертаційного дослідження доповідались на науково-практичних конференціях, опубліковані у наукових фахових виданнях та у наукових періодичних виданнях інших держав з тематики дисертаційного дослідження. Всі положення, які винесено на захист, мають наукову новизну, їх рівень («вперше», «набули подальшого розвитку», «удосконалено») визначено коректно. Структура й обсяг роботи відповідають встановленим вимогам.

Тема і зміст дисертаційної роботи відповідають паспорту спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) і профілю спеціалізованої вченої ради Д 55.859.01 у Сумському національному аграрному університеті.

Дисертаційна робота Макеєва О.О. є завершеною науково-дослідною роботою, що виконана самостійно авторком на високому науково-теоретичному рівні. Дисертація написана українською мовою та оформлена відповідно до положень, норм і правил МОН України.

За обраним напрямом та рівнем представлених у ній результатів дисертація на тему «Управління ресурсним потенціалом суб'єктів аграрного бізнесу», представлена на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності), виконана на належному науковому рівні, повністю відповідає вимогам нормативних документів МОН України до кандидатських дисертацій (зокрема, пп. 9, 11, 12, 13, 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24 липня 2013 р. № 567 з подальшими змінами і доповненнями, а її автор, Макеєв Олександр Олександрович, заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук зі спеціальності 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

доктор економічних наук, професор,
завідувачка кафедри менеджменту та бізнесу
Харківського національного економічного
університету імені Семена Кузнеця

Т. І. Лепейко

